

5. Заверуха Б. В. Нові дані про поширення реліктового виду *Coronilla coronata* L. на Поділлі. Укр. ботан. журн. 1982. Т. 39. С. 81-85.
6. Заверуха Б. В. Флора Волино-Поділля і її генезис. К.: Наук. думка, 1985. 192 с.
7. Заверуха Б.В. Новий локалітет формації *Festuceta pallentis* з Подільської височини. Укр. ботан. журн. 1978. Т. 25, №1. С. 42 – 45.
8. Каталог видів флори і фауни України, занесених до Бернської Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Вип. 1. Флора. К.: Фітосоціоцентр, 1999. 52 с.
9. Каталог раритетного біорізноманіття заповідників і національних природних парків України / Під ред. С.Ю.Поповича. К.: ФСЦ, 2002. 276 с.
10. Клеопов Ю.Д. Про геоморфогенетичні мотиви розвитку рослинного вкриття УРСР. Журн. інст. ботаніки УАН. № 5 (13). С. 13-74.
11. Мельник В. І., Корінько О. М. Букові ліси Подільської височини. К.: Фітосоціоцентр, 2005. 152 с.
12. Флора УРСР: В 12 т. К.: Вид-во АН УРСР. Т. I –XII.
13. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я. П. Карта рослинності г. Лиса (Львівська область). Укр. ботан. журн. 1980. Т.37, № 1. С. 59-64.

Аліна ДУБ

магістрантка II курсу

спеціальності 106 Географія

Науковий керівник – доц. Наталія ТАРАНОВА

ГЕОГРАФІЯ ПЕРЕЙМЕНУВАНЬ ВІННИЧЧИНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ОНОМАСТИЧНОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ ДЕКОЛОНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ (2014-2025 рр.)

Вступ. Топонімічний простір регіону відображає його історичний досвід і політичні зміни не гірше, ніж архівні документи чи статистичні дані. Назви вулиць, площ, населених пунктів закріплюють у просторі домінуючі цінності суспільства, моделі пам'яті та ідентичності. Після 2014 р. Україна вступила в активну фазу переосмислення колоніальної й тоталітарної спадщини, що закономірно позначилося на ономастичному ландшафті.

Поява масових перейменувань в Україні була зумовлена прийняттям спеціальних законодавчих рішень, які офіційно започаткували процеси декомунізації та деколонізації в топонімічному просторі держави. Йдеться про закон, спрямований на усунення символів комуністичного та нацистського режимів, ухвалений у 2015 році, а також нормативний акт 2023 року, який визначив порядок ліквідації назв, пов'язаних із російською імперською спадщиною [1; 2]. У результаті їх упровадження зміни топонімії стали масовим явищем і охопили всі регіони країни, зокрема й територію Вінницької області.

Для географічної науки важливо не лише зафіксувати факт змін, а

й виявити просторові закономірності, відмінності між міськими й сільськими територіями, структуру мотивацій, які стоять за новими назвами. Саме такий підхід дозволяє говорити про топоніміку як про своєрідну «карту пам'яті» регіону.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні засади сучасної української ономастики й топоніміки розроблені у працях Ю. О. Карпенка [3], М. Л. Худаша, Л. С. Масенко [4] та інших дослідників, які розглядають географічні назви як мовно-культурний феномен і засіб відображення історичного процесу. Для етимологічного аналізу гідронімів та ойконімів важливими є напрацювання І. М. Железняка [5]. Питання класифікації онімів і впорядкування термінології розглянуто у працях М. М. Торчинського [6] та в енциклопедичних довідниках з української ономастики [8].

Разом з тим переважна більшість публікацій стосується або загальнотеоретичних проблем, або окремих аспектів регіональної топонімії. Комплексні дослідження географії перейменувань у зв'язку з декомунізацією та деколонізацією для конкретних областей України поки що поодинокі. Для Вінниччини, попри активні процеси трансформації топонімічного простору, системний аналіз просторової динаміки ономастичних змін у 2014-2025 рр. фактично відсутній. Це й зумовлює актуальність даної роботи.

Метою статті є комплексний географічний аналіз просторово-часової динаміки перейменувань у Вінницькій області в контексті деколонізаційних процесів 2014-2025 рр. та виявлення основних мотиваційних тенденцій у формуванні нової топонімічної системи регіону.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- охарактеризувати нормативно-правову базу, що регулює декомунізацію та деколонізацію топонімії в Україні;
- виокремити етапи трансформації ономастичного простору Вінниччини;
- здійснити просторовий аналіз інтенсивності перейменувань;
- провести класифікацію нових назв за мотиваційними кластерами;
- оцінити вплив топонімічних змін на формування історико-географічного образу регіону.

Дослідження базується на таких групах джерел:

1. Нормативно-правові акти. Насамперед Закони України, що визначають засади декомунізації та деколонізації топонімії [1; 2], а також підзаконні документи, методичні рекомендації й роз'яснення щодо практичної реалізації перейменувань.

2. Офіційні рішення органів влади. Проаналізовано постанови Верховної Ради України, рішення Вінницької обласної ради, міських та

сільських рад щодо перейменування вулиць, площ та населених пунктів.

3. Науково-довідкова та картографічна база. Використано матеріали Державного реєстру географічних назв України, топонімічні словники, наукові праці українських ономастів [3-6; 8], а також історичні й сучасні карти для звірки первісних та оновлених назв.

Методологічно дослідження спирається на поєднання історико-географічного, картографічного, статистичного та типологічного аналізу. Просторові відмінності інтенсивності перейменувань оцінювалися шляхом порівняння кількості рішень у різних територіальних громадах та їхнього функціонального типу (міські, селищні, сільські).

Зміни у системі географічних назв Вінницької області протягом 2014–2025 років відбувалися не хаотично, а поступово, у кілька етапів, що відповідали загальним напрямам державної політики щодо переосмислення історичної спадщини (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи трансформації ономастичного простору Вінницької області у 2014-2025 рр.

(складено автором за даними Законів України № 317-VIII та № 3005-IX, постанов Верховної Ради України та рішень органів місцевого самоврядування Вінницької області [1; 2])

Етап	Хронологічні рамки	Нормативна основа та головна мета	Переважаючі об'єкти перейменування	Загальна інтенсивність
I. Додеколонізаційний	До 2015 р.	Окремі рішення місцевих рад, прийняті з практичних чи локально історичних міркувань	Поодинокі об'єкти без виразного ідеологічного змісту	Низька, несистемна
II. Декомунізаційний	2015-2022 рр.	Закон України № 317-VIII [1]; ліквідація символіки тоталітарних режимів	Назви населених пунктів, головних вулиць та площ, пов'язаних з діями та подіями радянської доби	Висока, системний характер змін

Продовження Таблиці 1

III. Де- колонізаційни й	3 2022 р.	Закон України № 3005-IX [2]; звільнення простору від російсько- імперських маркерів	Урбаноніми, пов'язані з російськими культурними, військовими й політичними діями; масове вшанування українських Героїв	Найвища, пікова активність
--------------------------------	-----------	---	---	----------------------------------

Як видно з таблиці, до 2015 р. зміни були епізодичними й майже не зачіпали ідеологізованих назв. Ситуація докорінно змінюється після ухвалення так званих «декомунізаційних» законів, коли перейменування набувають масового характеру. Третій етап, пов'язаний із повномасштабною російсько-українською війною, характеризується переорієнтацією з радянської спадщини на ширшу імперсько-колоніальну проблематику та рекордними темпами оновлення урбанонімії.

Аналіз просторового розміщення перейменувань показав, що вони розподілені по території області нерівномірно. Якщо в період декомунізації 2015–2022 років зміни відбувалися як у містах, так і в сільських громадах, то після 2022 року перейменування стали зосереджуватися переважно у найбільших містах області – Вінниці, Жмеринці та Козятині.

Для міст характерна:

- висока концентрація об'єктів, названих на честь російських політичних та культурних діячів;
- активні дискусії в громадському просторі (громадські слухання, онлайн-опитування, петиції);
- розгалужена інституційна мережа (робочі групи, експертні ради), що прискорює ухвалення рішень.

У сільських громадах процеси відбуваються повільніше, значною мірою через меншу кількість «проблемних» назв і обмежені адміністративні ресурси. Таким чином, саме міські поселення виступають «локомотивами» деколонізації топонімії в регіоні.

Щоб зрозуміти, які цінності закладаються в оновлену топонімічну систему Вінниччини, усі виявлені перейменування було впорядковано за домінантними мотиваційними чинниками (табл. 2).

Таблиця 2

**Типологія та семантична динаміка топонімічних трансформацій
Вінницької області (2014-2025 рр.)**

*(укладено на основі Закону України [1], Закону України [2], офіційного
реєстру назв та рішень органів місцевого самоврядування*

Вінницької області)

Мотиваційний кластер	Семантика вилучених назв (що усунуто)	Семантика введених назв (що закріплено)	Характер та функція нових назв
1. Комеморативний	Ідеологічно порожні, старі або беззмістовні назви.	Антропоніми на честь Героїв сучасності (загиблих військових), видатних діячів національно-визвольного руху (Стус, Бандера, Шухевич) та культури.	Найвища частотність. Виконання ідентифікаційної та виховної функції; формування національної пам'яті.
2. Ідеологічний (державницький)	Назви, що мають прямий зв'язок із СРСР та Російською імперією (тоталітарні та колоніальні маркери).	Абстрактні субстантиви-символи та назви, що відображають національну державність, суверенітет та цінності (Незалежності, Соборності, Гідності).	Висока частотність. Активне лінгвістичне очищення та формування поля національних смислів.
3. Історико-автентичний	Назви, що були нав'язані або змінені у радянський період, не маючи локального історичного підґрунтя.	Автентичні, первісні назви, що відновлюють зв'язок із дорадянським минулим (Подільська, Староміська, Річна).	Досить висока частотність. Відновлення локальної традиції та історичної наступності розвитку поселень.
4. Топографічно-естетичний	Типові, дублетні назви ("Центральна", "Жовтнева").	Назви, що походять від природних об'єктів, ландшафту чи емоційного сприйняття (Вишнева, Сонячна, Набережна).	Середня частотність. Компромісний варіант; підкреслення локальних ландшафтних рис.

Поділ перейменованих об'єктів за мотиваційними групами показує, що ономастичні зміни у Вінницькій області відбуваються не випадково, а відображають загальну переорієнтацію простору на національні смисли. У топонімічному середовищі дедалі помітніше закріплюються назви, пов'язані з українською історією, культурою та сучасними подіями, що мають вирішальне значення для формування державницької ідентичності.

Вагомим напрямом оновлення є повернення історичних назв, які донедавна були витіснені радянськими або адміністративно нав'язаними номінаціями. Завдяки цим змінам мешканці краще усвідомлюють минуле свого краю та починають інакше сприймати рідні вулиці й населені пункти. Поряд із цим використання природних або емоційно нейтральних назв виконує функцію просторового «балансу» у тих випадках, коли громада не має єдиного бачення щодо увіковічення конкретних історичних постатей. Сукупність різних підходів формує оновлений топонімічний ландшафт, який поєднує загальнонаціональні орієнтири з локальною специфікою.

Аналіз мовної структури нових назв свідчить про їх відповідність нормам сучасної української мови та усталеним принципам словотвору, окресленим у працях українських ономастів [3; 6; 8]. Серед оновлених урбанонімів переважають:

- назви, утворені від власних імен осіб, що мають важливе значення для української історії та культури, які виконують не лише номінативну, а й символічну функцію;
- прикметникові назви, пов'язані з природними об'єктами або емоційними характеристиками простору, які підкреслюють ландшафтні особливості населених пунктів;
- абстрактні назви, що вказують на загальнонаціональні цінності та світоглядні орієнтири, формуючи відповідне смислове середовище у міському просторі.

У цілому в області помітно, що перейменування перестали бути формальністю. Замість механічної заміни назв дедалі частіше з'являється прагнення наповнити простір реальним історичним і культурним змістом.

Висновки. Дослідження показало, що перейменування у Вінницькій області впродовж 2014-2025 років відбувалися не одночасно і не однаково в усіх населених пунктах. Процес розвивався поступово і залежав від змін у державі та суспільстві.

Найбільше змін відбулося в містах, оскільки саме тут зосереджувалася більшість назв, пов'язаних із радянським періодом і російською спадщиною. Міські громади активніше брали участь в обговоренні перейменувань і швидше приймали рішення. У селах процес ішов повільніше, бо подібних назв тут було менше й ініціатива виникала рідше.

Нові назви показують, що мешканці почали по-іншому ставитися

до простору, в якому живуть. У назвах усе частіше з'являються українські теми, імена відомих людей і події, важливі для країни. Тепер назва – це вже не просто орієнтир на карті, а нагадування про минуле й сьогодення України.

Повернення старих назв допомагає зберегти пам'ять про історію краю та показує його самобутність. Завдяки цьому географічні назви стають частиною того, як люди сприймають свій регіон і себе в ньому.

У підсумку можна сказати, що перейменування на Вінниччині – це не просто заміна табличок, а процес, який змінює уявлення людей про свою землю. Подальші дослідження можуть стосуватися створення карт перейменувань, порівняння ситуації з іншими областями України та вивчення того, як мешканці сприймають нові назви.

Список використаних джерел:

1. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09 квітня 2015 р. № 317-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 25. Ст. 190.
2. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів: Закон України від 21 березня 2023 р. № 3005-IX // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 22. Ст. 70.
3. Карпенко Ю. О. Лінгвістична географія: навч. посіб. Одеса: Чорномор'я, 2007. 180 с.
4. Масенко Л. С. Мова як оберіг нації. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 280 с.
5. Железняк І. М. Словник гідронімів України. Київ: Наукова думка, 1979. 781 с.
6. Торчинський М. М. Словник української ономастичної термінології. Київ: Українська академія, 2011. 360 с.
7. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ: Наукова думка, 1974. 238 с. URI: <https://archive.org/details/p0llissia>.
8. Українська ономастика: енциклопедичний словник-довідник / уклад. М. І. Лесіна. Київ: УНДІМ, 2007. 386 с. URI: <https://archive.org/details/gidr1979>.

Павло КУЗЬ

магістрант II курсу

спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Науковий керівник – доц. Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ

ОСВІТА СКАЛАТСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК СКЛАДОВА ТРЕТИННОГО СЕКТОРА ГОСПОДАРУВАННЯ

Освіта є вагомим фактором соціально-економічного розвитку суспільства, особливо в сучасних умовах глобалізації, стрімкого розвитку науково-технічного прогресу та інформаційних технологій. Вона сприяє формуванню особистості, підготовці кваліфікованих